

Krusper Balázs

GONDOLATOK AZ ELEFÁNTCSONT- TORONYBÓL

HOGYAN LÁTJÁK A KÖZGAZDÁSZOK SAJÁT
TUDOMÁNYUKAT A VÁLSÁG UTÁN?

AZ ELMÉLETI KÖZGAZDÁSZ JÓKEDVŰEN ÉBREDT

Ez a nap is ugyanúgy indult, mint bármelyik másik. Az Elméleti Közgazdász felkelt, és a megszokott procedúra szerint nekilátott napi teendőinek. Bekapcsolta a számítógépet – egy felugró ablak figyelmeztette, hogy a Federal Reserve Bank of Kansas City kiadott egy új tanulmányt. Gyorsan átfutotta az absztraktot: a szerzők egy strukturális vektorautoregresszív modellek identifikálására szolgáló algoritmust módosítottak oly módon, hogy az alkalmazható legyen a DSGE-modellekre. Mielőtt azonban közelebbről megvizsgálta volna a levezetést, nekilátott elkészíteni a reggelijét. A konyha az Elefántcsonttorony legmagasabb részében volt, ahonnan – bár a részleteket nem lehetett kivenni – gyönyörű kilátás nyílt a Valóságra. Az Elméleti Közgazdász a reggeli kávézás közben szívesen nézelődött az ablakban, lenyűgözte, hogy innen felülről milyen rendezetnek és egyszerűnek tűnik a világ. Bár a Torony tetejéből továbbra sem lehetett mindent pontosan látni, valami különösét érzett a levegőben. Az Elméleti Közgazdász megdöbben. Eddig soha nem fordult elő, hogy a Valóság másnak tűnt volna. Rövid töprengés után különös lépésre szánta el magát: elhatározta, hogy megnyit egy hírportált – ilyen legutóbb elsőéves PhD-s korában tett. Remegő kézzel kattintott a BBC honlapjára, és nekiállt olvasni a híreket. A Lehman Brothers csődje magával rántotta az amerikai pénzügyi rendszert. Az amerikai jegybank szerepét betöltő Federal Reserve szokatlan módon pénzügyi intézkedéseket vásárolt. Egy Kolléga (akire még régről emlékezett, mielőtt az illető egy kisebb Toronyba költözött volna) pedig arról beszél, hogy a makroökönómia elmúlt 30 éve „legjobb esetben látványosan haszontalan, legrosszabb esetben kifejezetten káros” volt.

A közgazdaságtan helyzete valóban nem tűnik irigylésre méltónak. Milton Friedman híres írásában világosan kifejezte, hogy „A pozitív tudomány végső célja, hogy olyan »elméleteket«, illetve »hipotéziseket« alkosson, amelyek a még nem figyelt jelenségekre vonatkoznak, érvényesek, tartalmasak, azaz (nem közhelyszerű) előrejelzéseket tartalmaznak.” Éppen ezért „egy elmélet érvényességének egyedüli releváns próbája kizárólag előrejelzéseinek a tapasztalattal való összevetése lehet” (Friedman 1953). Bár egyrészt nem állíthatjuk, hogy Friedman véleménye megingás nélkül megállta volna a helyét az azóta lezajlott metodológiai vitákban, másrészt, mint arra McCloskey (1983, 2007) rámutatott, a közgazdászok valójában nem követik Friedmant (és ez jól is van így – teszi hozzá). A közgazdász szakmában mégis általánosan elfogadottá és a hivatalos retorika fontos elemévé vált. Hogy hol találkozunk a hivatalos retorikával? Elsősorban az egyetemen, ahol a bevezető kurzusok előadói igyekeznek az empiriával és az előrejelzésekkel megkülönböztetni saját tárgyukat más, „bölcsésznek” titulált társadalomtudományoktól. Az Elméleti Közgaz-

dász maga is büszke arra, hogy a tudomány, melynek művelője, számszerűleg is érvényes előrejelzéseket ad – azaz hasznos tudomány.

A tudomány azonban, úgy tűnik, kudarcot vallott. A pénzügyi válság ugyanis nemcsak a világ gazdaságát és a töretlen fejlődésbe vetett hitet rengette meg, hanem a közgazdászokat is számadásra készítette: miért nem jelezték előre a válságot? Sőt! Miért nem akadályozták meg azt, a gazdaságpolitika szolgálatába állítva a tudományt? És ha már így alakult, miért nem tudják kiszámolni, hogyan kell kezelni? Miért nem rendelkeznek olyan modellekkel, amelyekben értelmezhetők az elmúlt két évben történt események? Súlyos kérdések ezek, melyek mellett már az Elméleti Közgazdász sem mehet el szó nélkül. Hirtelen eszébe jut, hogy nem először találkozik hasonló kérdésekkel, bár eddig – társaihoz hasonlóan – nem sokat törődött velük. A kritikákat ugyanis jobbára (a közgazdasági imperializmust kárhóztatva) más társadalomtudományok képviselői vagy (a közgazdaságtan dogmatizmusát bírálva) heterodox közgazdászok vetették fel. Most azonban nincs menekvés, a válság elemi erővel tört be a legszűkebb szakmai körökbe is. Olyan elismert, a főáramhoz tartozó közgazdászok vetették fel a makroökonómia hiányosságait, mint a Nobel-díjas Paul Krugman és James Buchanan; az elmúlt évtizedben egyre népszerűbbé és a főáram teljes jogú részévé váló új intézményi közgazdaságtan képviselője, Daron Acemoglu; a Bank of England Monetáris Tanácsának korábbi külsős tagja, Willem Buiter; vagy a gazdasági válságok elismert szakértője, Barry Eichengreen.

Mindebből egy izgalmas és parázs vita alakult ki. Bár az Elefántcsonttoronyban szemlélődő Elméleti Közgazdász alakja nyilvánvalóan túlzás, azt elmondhatjuk, hogy több, korábban reflektálatlanul maradt kérdés is a közgazdász szakma érdeklődésének középpontjába került. A közgazdászok pedig kiléptek a szakmai folyóiratok szűk világából, hogy blogokon és napilapok hasábjain vethessék bele magukat a vitába, sőt még az angol királynővel is levelezésbe keveredtek.

Az ELTE TáTK Közgazdaságtan Tanszéke neves magyar közgazdászokat kért fel, hogy írják le véleményüket olyan kérdésekről, mint: Mi a haszna és miért káros az absztrakt elméleti struktúrák használata? Mi a szerepe a széles körben alkalmazott modellek feltevéseinek? Miért vált a főáramban alkalmazott modellkeret sikeressé, és alkalmazói mennyiben voltak tisztában érvényességének korlátaival? A válaszok a tanszék blogján olvashatók.¹ Bár a szerzők egy elég jól behatárolható szűk körhöz tartoznak (jellemzően a CEU és/vagy az MNB körül találjuk őket), meglepő az álláspontok sokszínűsége.² Ez önmagában is mutatja, hogy a válság kapcsán felmerülő kérdések igenis relevánsak, a makroökonómia állapotáról sokan sokfélet gondolnak.

1 A továbbiakban ELTECON néven hivatkozok a blogra (eltecon.blog.hu).

2 A vitát részletesen elemzi Kovács (2009).

Jelen esszében tehát a közgazdaságtan, ezen belül is a makroökonómia státuszáról folyó, meglehetősen sokszínű (ha úgy tetszik, kusza) vitát kísérlem meg röviden összefoglalni. Azt keresem, hogy milyen válaszokat adtak elismert közgazdászok a következő kérdésre: Lehet-e jó tudomány a makroökonómia, ha nem tudta előrejelezni a válságot?

TUDOMÁNY-E A MAKROÖKONÓMIA?

Mielőtt belevetnénk magunkat az érvek és ellenérvek megismerésébe, mindenképpen tisztázni kell, hogy a válság során nem a közgazdaságtan egésze, hanem a makroökonómia került reflektorfénybe. Vagyis a közgazdaságtannak az a része, amely a különböző aggregált változók – mint például kibocsátás, fogyasztás, árszint, munkanélküliség stb. – közötti kapcsolatot próbálja meg leírni.

A makroökonómia, mint a közgazdaságtan önálló ága az 1929-ben kitört nagy gazdasági világválság hatására mindenekelőtt John Maynard Keynes munkásságához köthetően jött létre. Az új terület első képviselői (mindannyian Nobel-díjasok), mint Lawrence Klein, Franco Modigliani, Paul Samuelson, Robert Solow vagy James Tobin egyaránt megerősítették, hogy a válság élménye meghatározó szerepet játszott karrierjük alakulásában (Breit és Hirsch 2004). Ez a generáció elsősorban nem elegáns és absztrakt elméleteket kívánt létrehozni, hanem az alkalmazás lehetőségét kereste. Elsősorban nem tudósok, hanem mérnökök voltak (Mankiw 2006).

Az 1970-es évektől azonban egyre fontosabbá vált a konzisztens, analitikus gondolkodás. Közgazdászok egy új generációjának (Robert E. Lucas, Finn E. Kydland vagy Edward C. Prescott) munkája azt ígérte, hogy a mikroökonómiai szempontból erősebb elméleti alapokkal felvértezett makroökonómia az alkalmazásokban, azaz előrejelzések készítésében és gazdaságpolitikai tanácsadásban egyaránt jobb eredményt fog elérni. Ezzel együtt az akadémiai és a mérnöki hozzáállás kettőssége továbbra is fennmaradt. Elég csak egy tetszőleges akadémiai cikket és egy jegybanki tanulmányt összehasonlítani, hogy lássuk: a problémafelvetés, az alkalmazott módszerek vagy a használt nyelv esetén is jelentős az eltérés.

A makroökonómiában nincs és nem is lehet közvetlen kapcsolat elmélet és alkalmazás között. Nem fedi a valóságot az a kép, hogy a gazdaságpolitikai döntések egy az egyben levezethetők az elméletből. Még akkor sem, ha az optimális monetáris politika irodalmának legtöbbször hivatkozott cikke címében ezt hirdeti.³ Sőt a természettudományok területén is ugyanezt látjuk, gondoljunk csak a biológia és az orvostudomány kapcsola-

3 Clarida et al. (1999) azt mutatták meg, hogy egy árragadóságot feltételező újkeynesi modellben a monetáris politika akkor maximalizálja a reprezentatív fogyasztó jólétét, ha az infláció stabilizálását tűzi ki célul, azaz úgy viselkedik, ahogy azt az inflációs célkövetés rendszere előírja.

tára. Sokkal inkább az lenne a meglepő, ha a közgazdászok gazdaságpolitikai alkalmazásra egy az egyben lefordítható tudományos tudást halmoznának fel. Ugyanakkor azt sem mondhatjuk, hogy elmélet és gyakorlat független egymástól, a közgazdaságtan bizonyos elemei beépülnek mind az előrejelzések készítésébe, mind a gazdaságpolitikai döntéshozatal előkészítésébe. A magyar jegybankban szerzett tapasztalatáról beszámolva Oblath Gábor például megjegyzi, hogy „a modelleket (és azok eredményeit) mind készítők, mind pedig felhasználók a helyükön kezelték”, azaz, bár a döntéshozatal során használnak modelleket, azok eredményeit nem vették szó szerint (Oblath 2009).

A makroökonómia tehát egyike azoknak a közgazdasági területeknek, ahol kiemelten fontos szerepe van a gyakorlati alkalmazásnak. Ezzel azonban nem kerülheti el, hogy elemzés tárgyává váljon, mint tudomány. Tudományként pedig – a Friedman nyomán kialakuló hivatalos retorika szerint – egyértelmű a feladata: jó előrejelzéseket kell adnia. A válság világosan megmutatta, hogy ez nem sikerült – lehet-e mégis jó tudomány a makroökonómia?

MIT FELELNEK ERRE A KÉRDÉSRE A KÖZGAZDÁSZOK?

A Radikálisok csoportja azt a következtetést vonja le, hogy a makroökonómia kudarcot vallott, nem haladhat tovább az elmúlt évtizedekben járt úton. Velük vitatkoznak a Rendíthetetlenek, akik szerint semmi baj sincs. Aki a válság kapcsán a tudományt bírálja, az egyszerűen nem ért hozzá. Lehet, hogy nem minden részletét, de a közgazdászok igenis előre látták a válságot, valójában nincs miről beszélni. És ahogy az lenni szokott, színre lép egy középutas csoport is, a Bizakodók. Ők úgy vélik, hogy az elméleti eszközök rendelkezésre állnak, csak épp nem a megfelelőeket használták. Nem a tudománnyal, hanem a tudósokkal volt probléma – éppen ezért bízhatunk abban, hogy felismerve tévedéseiket, a közgazdászok a megfelelő eszközök felé irányítják figyelmüket.

RADIKÁLISOK

Ők a vita kiobbantói, provokatívak és nagyhangúak. Willem Buiter, az angol jegybank Monetáris Tanácsának korábbi tagja „A korszerű akadémiai monetáris közgazdaságtan szerencsétlen haszontalansága” címmel tett közzé egy bejegyzést közgazdászok körében népszerű blogján (Buiter 2009). Nem kevesebbet állít, mint hogy az angolszász egyetemeken az elmúlt 30 évben átadott tudás „egyéni és társadalmi szinten egyaránt költséges idő- és erőforrás-pazarlás volt”. A Nobel-díjas Paul Krugman 2009. szeptemberben a *New York Times* hasábjain publikálta hasonlóan provokatív című írását: „Hogy ronthatták így el a

közgazdászok?” (Krugman 2009). A szintén Nobel-díjjal kitüntetett James Buchanan a közgazdászok szemére veti, hogy semmilyen tudományos magyarázattal nem képesek szolgálni sem a válság leírását, sem a megoldási javaslatokat illetően. Nem csodálkozna, ha „sok minden, amit a közgazdászok mondtak és mondanak most, irrelevánsnak és alapvetően haszontalannak bizonyulna” (Buchanan 2009).

A fentiekhez hasonló kijelentések között még hosszan szemezgethetnénk, azonban már ez a rövid lista is mutatja, hogy a válság kapcsán a közgazdaságtan főáramához tartozó, tekintélyes közgazdászok kritizálják saját tudományukat. Nem csak azt vetik a szakma szemére, hogy nem jelezték előre a válságot, ennél tovább mennek: a probléma az, hogy a közgazdászok olyan modellekben gondolkodnak, amelyekben (konstrukciójuknál fogva) elő sem fordulhatnak hasonló események. Nézzük, milyen érveket sorakoztatnak fel a Radikálisok.

Krugman szerint a közgazdászok túl sokat törődnek modelleik matematikai szépségével és túl keveset a valósággal. Nem foglalkoznak az emberi racionalitás korlátaival, ami gyakran pénzüpi buborékok kialakulásához vezet, vagy a piaci tökéletlenségekkel, melyek pedig különösen fontosak például a pénzügyi piacok esetében. Buiet a főáramú makroökonomia három olyan elemét emeli ki, melyek megmagyarázzák, miért van oly kevés közülük a modelleknek napjaink eseményeihez. Először: a tökéletes piacok feltevése kizár olyan eseményeket a modellekből, mint a fizetésektelenség vagy a csőd. Másodszor: az elsőre ártatlannak tűnő transzverzalizációs feltétel alkalmazása szintén gátolta a pénzüpi piacok működésének megértését. A transzverzalizációs feltétel általában véve pusztán egy technikai feltétel, ami egy dinamikus programozási feladat (egyértelmű) megoldásának létezését biztosítja, jelen esetben azonban elfedte a pénzüpi piacok valódi természetét – egy világválság kellett ahhoz, hogy ezt végre észrevegyék a közgazdászok. Végül, bár a modellek alapját képező viselkedési függvények nem lineárisak, a modelleket csak egy determinisztikus módon meghatározott állandósult állapot közeli linearizálással sikerült megoldani. Ez annyit tesz, hogy egy ilyen modell nem alkalmas arra, hogy felrobbanó pályára álljon – a válság azonban megmutatta, hogy a valóságban ez lehetséges. Világi (2009) a racionális várakozások feltevését kritizálja. Nemcsak azért, mert a valóságban az emberek nyilvánvalóan nem teljesen racionálisak, hanem egyrészt azért, mert modellezési technikai szempontból nem tartja kielégítőnek, másrészt az empirikus tesztek sem erősítették meg létjogosultságát. Ennek ellenére széleskörűen használják a feltevést, ami Világi szerint kizárólag tekintélyelvre vezethető vissza. Állítása alátámasztására Thomas Sargentet idézi, aki a racionális várakozásokat feltételező, valamilyen egyéb okból „hibás” modell előrejelzése nem felel meg az empirikus teszteken, akkor ez a racionális várakozás elvetéséhez is vezethet. Világi ezt magyarázkodásként értelmezi, a tudományos hozzáállás jobb tesztek kifejlesztése lenne.

A reprezentatív szereplők feltételezése is gyakran kerül a kritikák középpontjába. Alan Kirman szerint ez egy olyan feltevés, ami „túl sokáig maradt fenn az empirikus eredmények dacára” (Kirman 2009). Oblath Gábor szintén a kollektív cselekvés vizsgálatának lehetőségét hiányolja a DSGE-modellekből. (Oblath 2009). Véleménye szerint addig, amíg reprezentatív döntéshozó szerepel egy modellben, egyáltalán nem beszélhetünk az oly sokat hangoztatott mikroökonómiai megalapozásról. Charles Wyplosz a makroökonómia és a pénzügytan szétválásában látja a problémák legfőbb okát. Ezzel magyarázza, hogy a közgazdászok még a pénzügyi válság kitörésekor sem jelezték előre a súlyos reálgazdasági recessziót (Wyplosz 2009). Buiten nagy port kavarázó írása befejezésében Charles Goodhartot idézi a DSGE-modellezéssel kapcsolatban: „Mindent kizár, ami engem érdekel”. A főáram által alkalmazott modellkeret nem pusztán alkalmatlan arra, hogy pénzügyi stabilitási kérdésekre választ adjon, de a fentiekben megfogalmazott tulajdonságai miatt még a kérdéseket sem lehet feltenni.

RENDÍTHETETLENEK

Vannak azonban olyanok, akik továbbra is úgy gondolják, hogy semmilyen probléma sincs a közgazdaságtannal. Brit közgazdászok egy csoportja például nem mással, mint az angol királynővel keveredett levelezésbe ez ügyben. Történt ugyanis, hogy még 2008 novemberében II. Erzsébet királynő látogatást tett a London School of Economics patinás intézményében, és az őt fogadó tudós társaságnak egyenest nekiszegezte a kérdést: Hogy lehet, hogy ennyi okos ember közül senki sem látta előre a válságot? Márpedig ha a királynő kérdez, akkor válaszolni kell, és a válasznak alaposnak kell lennie. Ezért a Brit Akadémia 2009. június 17-én akadémikusok, gazdaságpolitikusok, szabályozók, üzletemberek és a City képviselőinek részvételével fórumot szervezett, ahol megvitták a kérdést. Ennek eredményeképp született meg az a levél, melyet öt nap múlva postáztak Őfelsége címére (Her Majesty 2009).

A levél üzenete – különösen a történet fényében – meghökkentőnek tűnik: „Sokan előre látták a válságot” (Her Majesty 2009: 1). Ahogy tovább olvasunk, azért árnyaltabb képet látunk: „Ugyanakkor kitörésének pontos formáját és időpontját” senki sem látta előre. Vagyis nem igaz, hogy a közgazdaságtan teljesen rossz előrejelzést adott volna. Nem adott ugyan teljesen pontosat, de az eltérés nem annyira jelentős, hogy emiatt a teljes elméleti keret cserére szorulna. Természetesen a tanulságokat le kell vonni, például ki kell fejleszteni a rendszerkockázat elemzésére szolgáló eszközöket, de a közgazdaságtan jó úton halad, nincs szükség radikális fordulatra.

Hasonló véleményt olvashattunk az ELTECON blogon Jakab M. Zoltántól, aki szerint „a már uralkodó közgazdasági elmélet megfelelő alkalmazásából is erősen lehetett sejteni,

hogy valamikor baj lesz. Az, hogy pontosan hol és milyen időzítéssel következik mindez be, abban persze nagy a hiányossága a jelenlegi mainstream tudománynak". Vagyis nem mondhatjuk, hogy a szakma nem látta előre a problémát, és azt sem, hogy nem figyelmeztetett. Azonban „a világszerte alkalmazott gazdaságpolitikák az elmélet által optimálisnak gondolt keveréke helyett valami egészen mást csináltak” (Jakab 2009).

Krugman írására nyílt levélben reagált David K. Levine (2009). Ő egyenesen azt állítja, hogy a közgazdaságtannak nem is kellett előrejeleznie a válságot, az elmélet ugyanis a válságok valószínűségét határozza meg. Pontosán úgy, ahogy a fizikusok sem tudják megmondani azt, hogy egy kellően szűk nyíláson kilökött foton hová érkezik pontosan, azt viszont igen, hogy hová milyen valószínűséggel csapódik be. Ráadásul Levine szerint a pénzpiacokon eleve lehetetlen az előrejelzés: ha valaki azt mondja, hogy egy hét múlva 10 százalékkal esik egy adott részvény ára, és ezt a befektetők komolyan veszik, akkor azonnal elkezdik eladni a részvényt, aminek az lesz a következménye, hogy az ár azonnal, nem pedig egy hét múlva kezd el csökkenni.

Érdemes ennél a pontnál megállni egy pillanatra. Egyes közgazdászok szerint a főáramú makroökonómia kudarcot vallott, mert nem jelezte előre a válságot. Mások szerint, ha nem is pontosan, de azért előrejelezte. Megint mások úgy vélik, nem is kellett volna előrejeleznie. Megállapíthatjuk tehát, hogy a közgazdászok között jelentős bizonytalanság van a tekintetben, hogy pontosan mit is kell előrejeleznie az elméletnek. Ebből pedig arra következtethetünk, hogy az előrejelzés mégsem tölti be a közgazdaság-tudomány kizárólagos, egyértelmű és objektív mércéjének szerepét.

A chicagói iskola jeles képviselője, John Cochrane szintén Krugman írására válaszolva kel a főáramú közgazdaságtan védelmére. Legfontosabb állítása, hogy Krugman téved, amikor szűklátókörűséggel vádolja a közgazdászokat, mert azok csak a racionális, reprezentatív döntéshozóban gondolkoznak. „Helló, Paul, hol voltál az elmúlt 30 évben?” – kérdezi Cochrane (2009). A közgazdászok éppen azzal töltötték ezt az időszakot, hogy a súrlódásokat, az alternatív viselkedési formákat és a kockázatérzékelés különböző módjait vizsgálták. A vitának ezen a pontján válik azonban igazán zavaróvá a közgazdaságtan és a makroökonómia fogalmak következtelen használata. Cochrane-nek igaza van abban, hogy a közgazdaságtan összességében különböző racionalitáskonceptiókkal dolgozik, és számos piaci tökéletlenséget vizsgál. A kérdés azonban az, hogy ezek az eredmények milyen mértékben épültek be a főáramú makroökonómiába? Spaventa (2009) éppen azért bírálja a DSGE-modellkeretet, mert nem bizonyult alkalmasnak arra, hogy a fent említett eredményeket be tudja emelni a makrogazdasági elemzésbe.

BIZAKODÓK

Ahogy az lenni szokott a vitákban, van egy harmadik, középútas csoport: a Bizakodók. Bár ők is elismerik, hogy a közgazdaságtan igen nagy pofont kapott a válság során, nem látják annyira borúsán a helyzetet. Daron Acemoglu, az intézményi közgazdaságtan elismert képviselője például kifejezetten optimistán tekint a jövőbe: „a felismerés, miszerint a piacok intézmények által biztosított alapokon állnak – tehát a szabad piac nem egyenlő a szabályozatlan piaccal –, az elméletet és annak alkalmazását egyaránt gazdagítja” (Acemoglu 2009).

A Bizakodók érvelésének középpontjában az az állítás áll, hogy a megfelelő eszközök és modellek tulajdonképpen rendelkezésre állnak – a probléma abból származik, hogy eddig nem fordítottak elegendő figyelmet a használatukra. Dani Rodrik (2009) mindezért nem a közgazdaságtant, hanem a közgazdászokat hibáztatja. Kiindulópontként ő is elismeri, hogy a válságkezeléssel kapcsolatban felmerülő totális bizonytalanság a közgazdaságtan kritikája is egyben. A tudomány egészére vonatkoztatva azt a kérdést teszi fel, hogy „el kellene-e égetnünk a meglévő tankönyveinket, és újraírni őket a semmiből?”. A válasz már csak azért is határozott nem, mert „a közgazdasági eszköztár igénybevétele nélkül még csak el sem tudnánk kezdeni megérteni a jelenlegi válságot”. A közgazdaságtan számos elemzési eszközt és modellt kínál, és ezek között számos olyat találunk, melyekben értelmezhető a válság. Valójában a közgazdászokkal van probléma, akik túlságosan ragaszkodtak a technikai értelemben vett szigorú betartó, ugyanakkor nem realisztikus modellek alkalmazásához – ellentétben a közgazdaságtan más ágainak művelőivel (például a munkagazdaságtan, a pénzügytan vagy a nemzetközi kereskedelem elméletének képviselői). Axel Leijonhufvud szintén amellett érvel, hogy tegyünk különbséget a közgazdaságtan egyes területei között. Míg a mikroökonómia „jó és hasznos munkát végez az egyes piacokon zajló interakciók” magyarázatában, addig a makroökonómiának folyton „küzdenie kell a Láthatatlan Kéz olykor drámai kudarcával” (Leijonhufvud 2009).

Rodrik szerint a makroökonómusok ahelyett, hogy lehetséges alternatívákat és átváltásokat (trade-off) mutattak volna be, „gyakran saját társadalmi és politikai preferenciáikat közvetítették”. Közel sem arról van tehát szó, hogy az elmélet megbukott volna; „ha valahol javítani kell, az a szakma szociológiája” (Rodrik 2009). Hasonló gondolatokat fogalmaz meg Eichengreen (2009) és Wolfers (2009) is.

A Bizakodók tehát úgy látják, hogy a szakma jelentős kihívások előtt áll, azonban a feladat közel sem lehetetlen. „Mindössze” arról van szó, hogy a makroökonómiában egy olyan elméleti keretet kell kialakítani, amelybe be lehet illeszteni más területek (például a viselkedési közgazdaságtan vagy a pénzügytan) eszközeit, eredményeit.

NÉHÁNY GONDOLAT AZ ELŐREJELZÉSRŐL

A közgazdaságtan hivatalos retorikája szerint az elmélet egyedüli mércéje a tényekkel való összevetés, vagyis az elmélet által adott előrejelzés pontossága. Láthatjuk, hogy a válság kapcsán a makroökonómia nem adott jó előrejelzést. Ebből az következik, hogy a főáramú makroökonómia nem jó elmélet. A helyzet azonban, olvasva a közgazdászokat, nem ilyen egyszerű. Az előrejelzés ugyanis – ahogy a közgazdaságtan metodológiája körül zajló vitákban lépten-nyomon előkerült – nem lehet egy elmélet kizárólagos, egyértelmű és objektív mércéje. Még azt sem olyan egyszerű megmondani, hogy egy elmélet jó előrejelzést ad-e. Kiemelve néhányat a legfőbb nehézségek közül: kísérletezni a makroökonómiában nem igazán lehet, az előrejelzés gyakran nem megfigyelhető változóra és/vagy valószínűsítésre vonatkozik, ráadásul minden esetben csak feltételes (*ceteris paribus*) előrejelzés adható. Ezek után már nem is tűnik meglepőnek, hogy a közgazdászok között sincs konszenzus arról, vajon jól jeleznek-e előre a DSGE-modellek. Míg Kónya István szerint „ezek a modellek legalább olyan jó előrejelző erővel bírnak, mint a sok piaci elemző által használt és kedvelt elmélet nélküli, statisztikai megközelítések” (Kónya 2009), addig Világi Balázs szerint a „különböző statisztika vagy a jegybankokban használt pragmatikus közgazdasági modellek jobban illeszkednek a makroökonómiai idősorokra, és jobb előrejelzéseket adnak, mint a tudományos berkekben favorizált szigorú mikroökonómiai elvekből levezetett modellek” (Világi 2009). A közgazdaságtanban járatlan szemlélő ezek után nehezen tudja eldönteni, mit is gondoljon. Annyit mindenestre megállapíthatunk, hogy a közgazdászok valójában nem gondolják, hogy a modellek között kizárólag az előrejelzés alapján kell válogatni. És erre nem csak a fent idézett ellentétes vélemények utalnak, hanem például Charles Wyplosznak a St. Gallen-i egyetemen tartott beszédében elhangzottak is: „Az előrejelzés a szakma átká. Empirikus eredményeink mind azt mutatják, hogy képtelenek vagyunk pontos előrejelzéseket készíteni. Mindazonáltal, a szakmai közönség és a gazdaságpolitikusok is épp előrejelzések készítését kérik a közgazdászoktól” (Wyplosz 2009).

Végül vegyük Valentinyi Ákos hozzászólását: „talán a legfontosabb oka, hogy a főáram közgazdászai ragaszkodnak a racionalitás feltevéséhez, az a mindennapos tapasztalat, hogy az emberek reagálnak az ösztönzők változására”. Például ha „az egyik sör ára jelentősen csökken egy másik hasonló sörhöz képest, akkor az olcsóbb sört vásárlók száma nő, a drágábbé pedig csökken” (Valentinyi 2009). Végző soron azért fogadjuk el a közgazdasági elméleteket, mert olyan mechanizmusokból építjük fel őket, amelyekről jó okunk van azt hinni, hogy a valóságban is működnek. Ezt a gondolatot járja körbe Kiss Áron és Robert Sugden ebben a számban közreadott írása.

AZ ELMÉLETI KÖZGAZDÁSZ ELTÖPRENGETT

Egyelőre nem tudta, kinek van igaza. Talán ez nem is egy olyan kérdés, amire bárki igaz választ tudni adni, mégis érdemes lehet gondolkozni, vitatkozni róla. Egy kis önreflexió végül is senkinek sem árthat – gondolta, és nekilátott elolvasni az impulzusválasz-függvényekről szóló tanulmányt.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Acemoglu, Daron (2009): The crisis of 2008: Structural lessons for and from economics. In: *CEPR, Policy Insight*, No. 28., January.
- Breit, William – Hirsch, Barry T. (2004): *Lives of Laureates*, 4. kiadás, MIT Press.
- Buiter, Willem (2009): The unfortunate uselessness of most 'state of the art' academic monetary economics. Interneten: <http://blogs.ft.com/maverecon/2009/03/the-unfortunate-uselessness-of-most-state-of-the-art-academic-monetary-economics/> (Letöltve: 2010.02.20.).
- Buchanan, James M. (2009): Economists Have No Clothes. In: *RMM*, Vol. 0, 2009. Part Two: Perspectives in Moral Science. Szerk.: Baumann, Michael – Lahno, Bernd. 151–156. <http://www.rmm-journal.de/htdocs/volume0.html#part2> (Letöltve: 2010.02.20.).
- Clarida, Richard – Gali, Jordi – Gertler, Mark (1999): The Science of Monetary Policy: A New Keynesian Perspective. In: *Journal of Economic Literature*, December, 37(4): 1661–1707.
- Cochrane, John (2009): How did Paul Krugman get it so Wrong? Interneten: http://faculty.chicagobooth.edu/john.cochrane/research/Papers/krugman_response.htm (Letöltve: 2010.02.20.).
- Eichengreen, Barry (2009): The Last Temptation of Risk. In: *The National Interest*, Május–június. Interneten: <http://www.nationalinterest.org/Article.aspx?id=21274> (Letöltve: 2010.02.20.).
- Jakab M. Zoltán (2009): *Válság és makroökönómia: Jakab M. Zoltán*. Interneten: http://eltecon.blog.hu/2009/06/02/valsag_es_makroekonomia_jakab_m_zoltan (Letöltve: 2010.02.20.).
- Kirman, Alan (2009): *Economic theory and the crisis*. Interneten: <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/4208> (Letöltve: 2010.02.20.).
- Kovács János Mátyás (2009): Ex occidente flux: Vita a makroökönómia hasznáról és a közgazdaságtan felelősségéről. In: *Közgazdasági Szemle*, Október, 55.: 881–912.
- Kónya István (2009): *Válság és makroökönómia: Kónya István*. Interneten: http://eltecon.blog.hu/2009/04/23/uj_73 (Letöltve:2010.02.20.).
- Krugman, Paul (2009): How Did Economists Get It So Wrong? In: *New York Times*, szeptember 6. Interneten: <http://www.nytimes.com/2009/09/06/magazine/06Economic-t.html> (Letöltve: 2010.02.20.).
- Leijonhufvud, Axel (2009): Macroeconomics and the Crisis: A Personal Appraisal. In: *CEPR, Policy Insight*, No. 41., November.

- Levine, David K. (2009): *An Open Letter to Paul Krugman*. Interneten: http://www.huffingtonpost.com/david-k-levine/an-open-letter-to-paul-kr_b_289768.html (Letöltve: 2010.02.20.).
- Mankiw, N. Gregory (2006): The Macroeconomist as Scientist and Engineer. In: *Harvard Institute of Economic Research Working Papers*, 2121., Harvard -Institute of Economic Research.
- Oblath Gábor (2009): *Válság és makroökonómia: Oblath Gábor*. Interneten: http://eltecon.blog.hu/2009/05/08/valsag_es_makroekonomia_oblath_gabor (Letöltve: 2010.02.20.).
- Rodrik, Dani (2009): *Blame Economists, Not Economics*. Interneten: <http://www.project-syndicate.org/commentary/rodrik29/English>. (Letöltve: 2010.02.20.)
- Spaventa, Luigi (2009): Economists and economics: What does the crisis tell us? In: *CEPR, Policy Insight*, No. 38., August.
- Valentinyi Ákos (2009): *Válság és makroökonómia: Valentinyi Ákos*. Interneten: http://eltecon.blog.hu/2009/05/27/valsag_es_makroekonomia_valentinyi_akos_1 (Letöltve: 2010.02.20.).
- Világi Balázs (2009): *A makroökonómia állapotáról a pénzügyi válság ürügyén*. Interneten: http://eltecon.blog.hu/2009/05/05/valsag_es_makroekonomia_vilagi_balazs (Letöltve: 2010.02. 20.).
- Wyplosz, Charles (2009): *Macroeconomics After the Crisis – Dealing with the Tobin Course*. Előadva: Walter Adolf Jöhr Lecture, 2009.06.10-én. Interneten: www.fgn.unisg.ch/org/fgn/web.nsf/.../Joehr_2009_Wyplosz.pdf (Letöltve: 2010.02.20.).
- Wolfers, Justin (2009): *More Novel-Gazing from Academic Economists*. Interneten: <http://freakonomics.blogs.nytimes.com/2009/03/03/more-navel-gazing-from-academic-economists/> (Letöltve: 2010.02.20.).

anB|lokk
CIGÁNYOZÁS
4. szám (2010)